

A NEMZETI KÖNYVTÁRBAN MŰKÖDŐ MAGYAR ELEKTRONIKUS KÖNYVTÁR SZOLGÁLTATÁSAI

A 21. század elején vitathatatlaná vált, hogy a nyomtatott dokumentumok mellett egyre nagyobb jelentőséggel bírnak az elektronikus dokumentumok a tájékozódás, szórakozás, továbbképzés, tanulás, tudományos kutatás területén egyaránt. Az információs társadalom fejlődésével, dinamikus növekedésével a könyvtáraknak is lépést kell tartaniuk. E célból születtek meg külföldön a különböző elektronikus/digitális könyvtári kezdeményezések, és ebből az indítatásból jött létre a Magyar Elektronikus Könyvtár is.

HTTP://MEK.IIF.HU HTTP://WWW.ELIB.HU

Történet

A MAGYAR ELEKTRONIKUS KÖNYVTÁR (MEK) 1994-ben jelent meg az Interneten, először egyetemi gopher szervereken elosztott információforrásként, majd 1995-től központi szolgáltatásként. Egy évvel később készült el a Webfelület a <http://mek.iif.hu> címen, és mind a mai napig lényegében ez a MEK központi szolgáltatása. 1999 őszén az Országos Széchényi Könyvtár révén komoly szakmai, szervezeti és pénzügyi háttérrel kapott az Elektronikus Könyvtár, így 2000 elején elkezdték megtervezni a MEK 2.0 verziót, amely lényegében egy több tízezer darabos gyűjteménnyel rendelkező, korszerű és szabványos, a jelenleginél látványosabb és könnyebben használható digitális könyvtár felépítését jelenti.

Gyűjtő- és felhasználói kör

AZ ELEKTRONIKUS KÖNYVTÁR kiindulási pontja az volt, hogy egyre nagyobb számban jelentek meg az Interneten és azon kívül is olyan, már elektronikus formában levő dokumentumok, amelyek tartalmukban és színvonalukban megfeleltek egy könyvtári dokumentumnak, a széles körű terjesztés és megőrzés kívánalmainak. Felhasználva és egyben ösztönözve az elektronikus publikálást a MEK dokumentumokat gyűjt és fogad:

- intézményi- és magán honlapokról,
- tudományos intézményektől, egyetemektől,
- kiadóktól,
- szerzőktől,
- önkéntes rögzítőktől.

A MEK célja, hogy összegyűjtse, katalogizálja és szolgáltatassa azokat a magyar nyelvű vagy magyar vonatkozású dokumentumokat, melyeknek számítógépes formában való, nem üzleti célú terjesztése nem tiltott. A gyűjtőkörbe a tudományos, szakmai, oktatási, irodalmi vagy referenz jellegű dokumen-

tumok tartoznak, beleértve eredetileg nyomtatásban megjelent szövegek számítógépes változatait is. A MEK elsősorban az oktatási-kutatási szférát igyekszik ellátni gyakran keresett vagy nehezen hozzáférhető dokumentumokkal. További jelentős felhasználói kör az otthoni Internet-használók és a magyar kultúra iránt érdeklődő külföldiek. Ennek megfelelően a könyvtár törekszik minél teljesebben szolgáltatni a diákoknak ajánlott irodalmat, tankönyveket és jegyzeteket, az elektronikusan publikált szakirodalmat, valamint a nemzeti kulturális örökségnek azon darabjait, melyeknek megléte jogosan elvárható a nemzeti könyvtárban működő digitális archívumtól. Ugyancsak hangsúlyt fektet a hazai és a határon túli kortárs magyar irodalom bemutatására (ma Magyarország határain kívül mintegy ötmillió magyar anyanyelvű ember él). A gyűjtőkör fontos része a magyar irodalom idegen nyelvű fordításainak összegyűjtése és közzététele is.

A gyűjtemény

A MEK ÁLLOMÁNYA jelenleg több mint 4300 önállóan feldolgozott elektronikus dokumentum. Ezek egy része klasszikus és kortárs magyar, valamint világirodalmi mű. Külön említésre érdemes a folyamatosan bővülő gyermek- és ifjúsági irodalmi gyűjtemény, amely főként a fiatal Internet-használók számára jelenthet vonzerőt. Az állomány egyik legkeresettebb részét a kézikönyvek képezik: a szótárak és lexikonok. A különböző szakterületek főleg tanulmányokkal és szakkönyvekkel képviseltetik magukat, változó arányban. A szöveges dokumentumok mellett kisebb mennyiségben kották és térképek is találhatóak. Külön műfajt jelentenek a gyűjteményben az úgynevezett virtuális kiállítások, amelyek egy-egy szerzőt, híres művet vagy tudományterületet dolgoznak fel, és mutatnak be komplex, hipertext formában.

Használat

A MEK HASZNÁLATÁRÓL havonta frissített statisztika készül.

[HTTP://WWW.MEK.IIF.HU/PORTA/BBS/STAT/WEBSTAT/](http://www.mek.iif.hu/porta/bbs/stat/webstat/)

A Web-statisztika szerint a használat évről évre erőteljesen növekszik. 2002. I. félévében elérte a napi átlagos 4500 látogatót, akik havonta körülbelül hatvanezer számítógépről kapcsolódnak a központi géphez, és naponta átlag hetven-nyolcvanezer file-t töltenek le a könyvtárból. Megjegyzendő, hogy az olvasók mintegy száz országból érkeznek. A Magyarországról és az USA-ból érkező nagy forgalom mellett kiemelkedő érdeklődést mérünk azokból az országokból, ahol jelentős magyar kisebbség él: Románia, Szlovákia, Ausztria, Svédország stb.

[HTTP://WWW.MEK.IIF.HU/PORTA/BBS/LETOLT/](http://www.mek.iif.hu/porta/bbs/letolt/)

Negyedévente külön felhasználói statisztika készül a letöltött állományokról is. Ezek alapján a legolvasottabb dokumentumok a kézikönyvek, a mesekönyvek valamint az oktatási anyagok.

[HTTP://WWW.MEK.IIF.HU/VENDEG/VKONYVI.HTML](http://www.mek.iif.hu/vendeg/vkonyvi.html)

Az olvasók véleményüket egy Vendégkönyvbe írhatják be, és elolvashatják a korábbi bejegyzéseket is.

A fenti adatok alapján megállapítható, hogy a MEK főbb felhasználói közé a közép- és a felsőoktatási intézmények hallgatói, a határon túli magyar ajkúak vagy magyarul olvasók, a hazai könyvtárosok tartoznak. Számarányában elenyésző, de jelentőségében fontos olvasói csoportot képeznek az elektronikus könyvtárban a vakok és csökkentlátók, akik számára az elektronikus könyvek alapvető kulturálódási, tájékozódási és tanulási forrást jelentenek.

Keresés

A GYŰJTEMÉNYBEN található dokumentumok egyszerű metaadatokkal vannak ellátva (például cím, szerző, megjelenési év, forrás, tárgyszó), amelyek a visszakeresésre szolgálnak. Ezenkívül kereshető az állomány teljes szövegesen, de nagy témacsoportok alapján böngészni is lehet a virtuális könyvespolcok között. Érdekességként megemlítendő egy háromdimenziós felület is, amelyet VRML alapon fejlesztettünk ki.

Egyéb szolgáltatások

A HELYBEN ARCHIVÁLT és szolgáltatott dokumentumok mellett egyéb szolgáltatásokat is nyújt az elektronikus könyvtár.

„Virtuális Könyvtárban” nyilvántartja:

- a magyar könyvtárak online katalógusait (OPAC), egyéb internetes szolgáltatásait,
- a magyar elektronikus folyóiratok elérési adatait.

[HTTP://MIT-HOL.OSZK.HU/](http://mit-hol.oszk.hu/)

A MEK-től indult ki az azóta LibInfo néven országos projektté vált MIT-HOL (Hungarian Online Librarian) online könyvtári referenz szolgálat. A szolgáltatást 2001-től az Országos Széchényi Könyvtár Tájékoztató osztálya koordinálja országos konzorcium keretében, amelyben számos megyei, szak- és egyetemi könyvtár vesz részt.

[HTTP://EPA.OSZK.HU](http://epa.oszk.hu)

Elektronikus Periodika Archívum (EPA) néven 2001-től a MEK elkezdte az eddig csak cím szerint nyilvántartott, az Interneten nyilvánosan hozzáférhető magyar elektronikus periodikumok archiválását is. A gyűjteményben található folyóiratszámok a kiadók hozzájárulásával innen is elérhetőek. A tervek szerint az archívum bővülésével sor kerül a bön-gészésen kívül fejlettebb visszakereső eljárások kialakítására is.

Fejlesztések, a jövő

Az 1994-BEN LÉTREHOZOTT és utoljára 1996-ban továbbfejlesztett MEK mindenképpen megérett a változtatásra, a modern követelményekhez való igazításra. Ennek érdekében kezdődött el 2001-ben egy úgynevezett 2.0-ás változat megtervezése és kivitelezése. A MEK 2.0 verzió lényegében egy több tízezer darabos gyűjteménnyel rendelkező, korszerű és szabványos, a jelenleginél látványosabb és könnyebben használható digitális könyvtár felépítését jelenti. Az új változatot lehetőség szerint nyílt és ingyenes szoftverekkel építjük, és törek-szünk arra, hogy megfeleljen a vonatkozó nemzet-közi szabványoknak.

A 2.0-ás MEK lényege, hogy az eddiginél jóval bővebb metaadat-leírással látja el az összegyűjtött elektronikus dokumentumokat. A metaadatok a dokumentumoktól külön, egy MSQl adatbázisban lesznek tárolva, ahonnan szükség esetén exportál-hatók MARC formátumba. Ezenkívül a metaadatok-ból készül egy Dublin Core ajánlásnak megfelelő egység is, amely közvetlenül a dokumentum mellett lesz majd található.

A gyűjtemény szabványos lekérdezését többek között egy Z39.50-es szerver-szolgáltatás biztosítja majd. Folyamatban van a rendszer OAI (Open Archive Initiative) protokoll szerinti lekérdezhe-tőségének kifejlesztése is.

Az új gyűjteményben főként HTML és PDF for-mátumokban lesznek archiválva a dokumentumok,

de a fejlesztés során lépéseket teszünk az XML konverzió megkezdésére is.

Az új rendszer kialakításánál tervezzük egy külön, egyszerűsített navigációs felület kifejlesztését

- gondolva a hátrányos helyzetűekre is - a vak és csökkentlátó olvasók számára.

MOLDOVÁN ISTVÁN
moldovan@oszk.hu

Sajtótájékoztató a „Kincsek a nemzet könyvtárából” című album megjelenése alkalmából.
A könyvet méltatta Esterházy Péter, író.

IOANNIS CRYSOSTOMI OMELIAE
 IN EPISTOLAM PRIMAM AD TIMOTHEUM
 PER ABROSIUM MONACHUM
 GRAECO IN LATINUM TRANSLATAE

...VS EX APOSTOLI DISCI-
 pulis crebro hinc fit. ut statatur aut
 delectetur in actibus apostolorum mirabi-
 lis cum Pauli dolo uincem. Cui a
 fratribus qui hinc atq. pcony mora
 tenent testimonium perhibetur pro
 batio atq. unione. Qui una et discipu-
 lus fuit et magister euasit. Atque adeo
 prudentia sapientiaq. preclarus: ut eu
 audire paulum absque circumsione pre-
 dicant: comperissetq. ut ille obsterat

peris. cui rei gratia dixeret non modo contrarium nichil predicare. ut
 rum id etiam perit. Circumcidit enim cum inquit in eiusmodi etate atque
 ita illi eam procerius ministerium credidit. Sufficere quidem poterat i
 affectus apostoli miraq. dilectio utrum indicare cuiusmodi fuerit. Quip-
 re et alibi ipsi testimonium perhibet: scribens ac dicens. Experimentum
 eius noscitis quoniam tanq. patri filius mecum seruauit in euangelio. Co-
 tetn hysq. rursum cum scriberet: ait. Nisi uobis timotheum: qui est fili-
 us in uis carissimus et fidelis in domino. Et iterum. Videte ne quis eum
 contemnat. Opus enim domini operatur: sicut et ego. Hebreis quoq. scri-
 bens ait. Cogitatis fratrem timotheum dimissum plurimaq. multis ex-
 locis qui diligenter inquireret: inueniret benignitate ac dilectionis inditia.
 Ea etiam que nunc usque fiunt miranda ipsius confidentiam ac uirtute
 ostendere facillime possunt. Et cum ex his que eu. iust perquirat: quid-
 sit que res ac timotheo tantam ex diem discipulorum numero scribat. i
 cum et solas et dicit prohiberi quoq. se mirabilem uirtute preclari fuerit.
 aut nam. ipse cum scriberet. in eo fuit et mecum. Sed et clementis unio-
 nis conuictio: cuius se hly. timotheo de ipso scribat cum clemente a-
 ceteris conductibus meis: non id quidem abiecit: ut incongrue faceret.

IOHANNES CHRYSOSTOMUS: HOMILIAE IN EPISTOLAS S. PAULI, Firenze, 1485-90. Pergamen; 368x254 mm
 Országos Széchényi Könyvtár, Cod. Lat. 346. f. 1r, Fotó: Hapák József